

До Конституционния съд
на Република България

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

Ел. № 419 /Б
Дата 11.09.21

ПРАВНО МНЕНИЕ

от доц. д-р Райна Койчева,

ЮФ на УНСС

по к.д. № 14 от 2021 г.

Уважаеми дами и господа конституционни съдии,

С определение на Конституционния съд от 14.09.2021 г. бях поканена да дам правно мнение по к.д. № 14 от 2021 г., образувано по искане на Омбудсмана на Република България за установяване на противоконституционност на чл. 68а, ал. 1, изр. 2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) в частта „пожизнено”.

Като Ви изказвам своето искрено уважение, предоставям на вниманието Ви моето правно мнение:

С изменението на КСО, обнародвано в ДВ, бр. 61 от 2015 г., в сила от 01.01.2016 г., беше въведена нова разпоредба, предвиждаща лицата, които имат изискуемия се осигурителен стаж по чл. 68, ал. 2 КСО, да могат по тяхно желание да се пенсионират до една година по-рано от навършване на възрастта по чл. 68, ал. 1 КСО, като в този случай пенсията се изплаща в намален размер пожизнено.

Заслужава одобрение възможността за ранно пенсиониране на лицата, които имат изискуемия се осигурителен стаж по чл. 68, ал. 2 КСО, но не им достигат няколко месеца (до една година) до навършване на възрастта по чл. 68, ал. 1 КСО. Това обикновено са лица, които достатъчно дълго са работили

и са участвали в натрупването на средствата по фонд „Пенсии“, посредством внасяните за тях осигурителни вноски, но поради стечението на неблагоприятни житейски обстоятелства не могат да продължат трудовата си дейност до навършване на предвидената в закона пенсионна възраст. Ето защо е справедливо и в духа на социалната държава те да имат възможност да получат пенсия за осигурителен стаж и възраст малко по-рано. Справедливо е също така тази пенсия да бъде в намален размер, тъй като не са навършили възрастта по чл. 68, ал. 1 КСО. Намалението обаче следва да бъде само временно – до навършване на изискуемата се от закона възраст, а не пожизнено. След навършването ѝ лицата вече ще отговарят напълно на предвидените в закона изисквания за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст и би трябвало да получат такава в пълен размер.

Смятам, че нормата на чл. 68а, ал. 1, изр. 2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) в частта „пожизнено“ противоречи на Конституцията на Република България по следните съображения:

1. Нормата на чл. 68а, ал. 1, изр. 2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) в частта „пожизнено“ **противоречи на принципа на социалната държава, прогласен в Преамбюла на Конституцията на Република България.** Общоприето е разбирането, че социална е тази държава, която се стреми да осигури социална сигурност на своите граждани. Това е сигурността, че ще бъдат задоволени техните основни жизнени потребности – материални и духовни. Въвеждайки пожизнено намаление на пенсията за осигурителен стаж и възраст за лицата, избрали да се пенсионират до една година по-рано от общата пенсионна възраст, посочената норма ги обрича на бедност и ги поставя в безизходно положение, тъй като с думата „пожизнено“ ги лишава от възможността за преизчисление на пенсията им, дори когато след пенсионирането си са работили и са натрупали допълнителен осигурителен стаж.

2. Нормата на чл. 68а, ал. 1, изр. 2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) в частта „пожизнено” **противоречи на принципа за справедливост, прогласен в Преамбюла на Конституцията на Република България.** Едно от проявленията на принципа на справедливост в осигурителното право е т.нар. „контрибутивен принцип“, на който се базира Държавното обществено осигуряване. Той се състои в това, че право на осигурително плащане (обезщетение, помощ или пенсия) придобиват лица, които са участвали през определен период от време в натрупването на средства в съответния осигурителен фонд чрез внасянето на осигурителни вноски и че размерът на осигурителните им права зависи от размера на осигурителния доход, върху който са правени осигурителните вноски. В хипотезата на чл. 68а КСО се игнорира връзката между размера на осигурителния доход, върху който са правени осигурителни вноски и размера на пенсията за осигурителен стаж и възраст, като се предвижда тя да се получава в намален размер пожизнено. Не отчитайки направените за тези лица осигурителни вноски при определяне на размера на пенсията, се нарушава контрибутивният принцип, а оттам – и принципът на справедливостта.

3. Нормата на чл. 68а, ал. 1, изр. 2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) в частта „пожизнено” **противоречи на принципа за равенство, прогласен в Преамбюла на Конституцията на Република България, както и в чл. 6, ал. 1 и 2 от Конституцията на Република България.** Пожизненото намаление на пенсията за осигурителен стаж и възраст на лицата, които са избрали да се пенсионират по-рано, е несправедливо и дискриминиращо, защото тези лица са изпълнили изискването на закона за стаж, т.е. за тях са внасяни осигурителни вноски също толкова време, както и за лицата, навършили възрастта по чл. 68, ал. 1 КСО. По този начин те са участвали в натрупването на средствата по фонд „Пенсии” не по-малко от лицата, навършили възрастта по чл. 68, ал. 1 КСО.

Нещо повече, напълно е възможна хипотезата, при която тези лица ще имат по-голям осигурителен стаж от други лица, отговарящи и на двете изисквания на закона – за стаж и за възраст. Следва да се има предвид и фактът, че обикновено те правят този избор не за да живеят „на гърба на държавата и обществото”, а защото са принудени от обстоятелствата. Най-често това са влошено здравословно състояние или невъзможност да намерят подходяща работа поради възрастта си. Посочената норма дискриминира лицата, избрали да се пенсионират до една година по-рано от навършване на общата пенсионна възраст, като ги поставя в неравностойно положение спрямо лицата, имащи същия осигурителен стаж, но пенсионирали се след навършване на възрастта по чл. 68, ал. 1 КСО. Неравенството се състои в това, че дори и след навършване на пенсионна възраст тези лица ще продължават да получават намалена пенсия. Така, при еднакво изпълнени изисквания за стаж и възраст, едни лица ще получават пълна пенсия, а други – намалена.

4. Нормата на чл. 68а, ал. 1, изр. 2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) в частта „пожизнено” **противоречи на принципа на правовата държава, прогласен в чл. 4, ал. 1 от Конституцията на Република България.** Правова държава е тази, която гарантира и защитава правата на гражданите, а правото на пенсия за осигурителен стаж и възраст е едно от тях. То обаче се оказва негарантирано и незащитено с предвиденото в чл. 68а, ал 1, изр. 2 КСО пожизнено намаление на пенсията. Вероятно мотивите на законодателя за това са свързани с желанието да се избегнат злоупотреби с предвиденото в чл. 68а КСО право и да се предотврати ситуация, при която голям брой осигурени лица биха се възползвали от предоставената им от чл. 68а възможност, което би довело до по-голямо натоварване на фонд „Пенсии”. Ето защо законодателят е решил да възпре лицата да се възползват от правото, дадено им в чл.68а КСО под страх, че намалението на пенсията им ще бъде пожизнено. Нещо повече,

в ал. 2 на същия член законодателят предвижда, че лицата, които са се възползвали от правото, дадено им в ал. 1, нямат право на пенсия по чл. 68, ал. 1, 2 и 3 КСО. Подобен подход на законодателя не може да бъде споделен, тъй като противоречи на принципа на правовата държава. Не могат лицата да бъдат възпирани да упражнят едно дадено им от закона право под страх, че ще загубят друго свое право. Ето защо смятам, че е не само несправедливо, но и в противоречие с принципа на правовата държава, лицата да бъдат санкционирани заради избора си да се пенсионират до една година по-рано от навършване на общата пенсионна възраст.

Лесно биха могли да се предотвратят злоупотребите с предвиденото в чл. 68а КСО право, както и допълнителното натоварване на фонд „Пенсии“, като се предвиди, че пенсията по чл. 68а КСО е несъвместима с доходи от трудова дейност. Тогава не всички, а само лицата, които нямат възможност да работят, биха се възползвали от правото, дадено им в чл. 68а КСО.

5. Нормата на чл. 68а, ал. 1, изр. 2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) в частта „пожизнено“ **противоречи на чл. 51, ал. 1 от Конституцията на Република България, съгласно която „Гражданите имат право на обществено осигуряване и социално подпомагане“**. Правото на пенсия е част от правото на обществено осигуряване, което е уредено в посочената разпоредба от Глава втора на Конституцията „Основни права и задължения на гражданите“ и като такова, то е неотменимо. Ето защо всяко ограничаване или намаляване на правото на пенсия, спрямо лица, отговарящи на предвидените в закона условия за неговото придобиване, би било в противоречие с Конституцията на Република България. Следователно, изплащането на пенсията в намален размер, след навършване на предвидената в закона пенсионна възраст, е противоконституционно.

6. Нормата на чл. 68а, ал. 1, изр. 2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) в частта „пожизнено“ **противоречи на чл. 4, ал. 2 от**

Конституцията на Република България, съгласно която „Република България гарантира живота, достойнството и правата на личността и създава условия за свободно развитие на човека и на гражданското общество“. С посочената разпоредба не само, че не се гарантира правото на пенсия, но и се накърнява достойнството на лицата, избрали да се пенсионират до една година по-рано.

В заключение смятам, че нормата на чл. 68а, ал. 1, изр. 2 от Кодекса за социално осигуряване (КСО) в частта „пожизнено“ е противоконституционна поради изложените по-горе съображения.

Нещо повече, противоконституционна поради същите съображения е и нормата на чл. 68а, ал. 2 КСО, съгласно която „Лицата, на които е отпусната пенсия по ал. 1 нямат право на пенсия по чл. 68, ал. 1, 2 и 3“. Тя обаче не е посочена в искането на Омбудсмана на Република България, поради което остава на съвестта на законодателя да я отмени.

10.10.2021 г.

С уважение:

/доц. д-р Райна Койчева/